

जीएसटी नॉदीत व्यापारी अजूनही आदर्श सुनेच्या भूमिकेत

अॅडव्होकेट किशोर लुल्ला

दिनांक १ जुलै २०१७पासून आलेला जीएसटी कायदा हा स्वयंनिर्धारणा तत्वावर आधारित आहे असे जाहीर केले होते. याचा अर्थ असा आहे की वस्तू आणि सेवा कर कायद्या अंतर्गत व्यापारी, उद्योजक अगर व्यावसायिकाने स्वतः नोंदणी करावी आणि प्रामाणिकपणे कर भरणा करावा. वास्तविक या योजनेस मोठ्या प्रमाणावर यश मिळालेले आहे. जेवढा एकूण कर गोळा होतो त्यापैकी ९० टक्क्यांपेक्षा जास्त कर हा नोंदीत व्यापारी स्वतः भरतात. फारच थोड्या प्रमाणात कर हा निर्धारणा, लेखापरीक्षण किंवा धाडी टाकून गोळा केला जातो. असे असून देखील सरकार या नोंदीत व्यापाऱ्यांवर विश्वास ठेवायला तयार नाही. नोंदीत व्यापारी आदर्श सुनेच्या भूमिकेत असून देखील जीएसटी परिषद अजूनही खाष्ट सासू सारखे वागत आहे. याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे निरनिराळ्या कलमा अंतर्गत त्यांना नोटीसा काढणे, स्वतःची संगणक ऑटोमॅटिक प्रक्रिया अयशस्वी असताना देखील दहा दहा प्रकारचे पॅरामिटर ठेवणे, अनेक प्रकारे निर्धारण करणे, लेखा परीक्षणे करणे , इ वे बिल, इ इनवॉईस, कायद्यामध्ये पंधराशे वेळा सहा ते सात प्रकाराने बदल करणे, एकाच विषयावर प्रत्येक राज्यातील वेगवेगळे अॅडव्हान्स रुलिंग, अशा निरनिराळ्या पद्धतीने छळवाद करून कोठेतरी एकूण वसुलीच्या चार-पाच टक्के वसुली करणे. वास्तविक या कायद्याअंतर्गत असलेला बहुतांशी अधिकारी आणि कर्मचारी वर्ग जर अनॉदीत व्यापाऱ्यांचा छडा करण्यासाठी वापरला तर यातून दोन फायदे होतील. एक म्हणजे अस्तित्वात असलेल्या नोंदीत व्यापाऱ्यांवर विश्वास ठेवल्यासारखे होईल आणि कितीतरी मोठ्या प्रमाणात, काही पटीने हा कर अनॉदीत व्यापाऱ्यांकडून गोळा होईल. नोंदीत व्यापाऱ्यांची संख्या वाढेल. इतके साधे गणित गेल्या कित्येक वर्षात सरकारला का लक्षात येत नाही याचे आश्चर्य वाटते किंवा लक्षात येवून देखील या बाबीकडे कानाडोळा का केला जातो याचे कारण समजत नाही. काही ठराविक वर्ग, ज्याची संख्या दोनतीन टक्क्यापेक्षा वर नाही की जे खोटी बिले आणि हवाला व्यवहाराच्या माध्यमाने सरकारची फसवणूक करतो, अशांकरिता सर्वच्या सर्व लाखो नोंदीत व्यापाऱ्यांना दिवस-रात्र वेठीस धरणे आणि त्यांच्या डोक्यात जीएसटीचे भूत बसवणे अशी एक मोठी घोडचूक सरकार गेली चार वर्षे करीत आहे. त्यामुळे व्यापारी विनाकारण त्रस्त झाला आहे. याकरिता काही किचकट तरतुदीची येथे चर्चा करीत आहे. या तरतुदी अनॉदीत व्यापाऱ्यांसाठी वापरल्यात आणि नोंदीत व्यापाऱ्यांसाठी रद्द कराव्यात किंवा त्यात बदल करावेत याकडे सरकारचे लक्ष वेधले जावे हा लेखा मागचा उद्देश आहे.

१) कलम ५९ ते ६४, नियम ९८ते १००हे निरनिराळ्या प्रकारच्या निर्धारणांसाठी कायद्यामध्ये दिलेले आहेत. तसेच कलम ६५, ६६, नियम १०१, १०२हे ऑडिट साठी दिलेले आहेत. वर नमूद

केल्याप्रमाणे कलम ३७अनुसार नोंदीत व्यापारी स्वतःहून जीएसटीआर १ हे विवरण पत्रक भरत असतो. याउलट कलम ३८प्रमाणे जाहीर केलेले जीएसटीआर २ विवरण पत्रक सरकार कडून हवेत उडवले गेले. कलम ३९प्रमाणे जीएसटीआर ३ ची अशीच अवस्था करून त्या जागी जीएसटीआर ३बी आणला गेला. व्यापाऱ्यांना छळण्यासाठी सगळ्यात वाईट तरतूद कलम ४१, ४२प्रमाणे रूजू केली की ज्यामुळे उद्योजक, व्यवसायिक आणि व्यापाऱ्यांनी स्वतःचा धंदा सोडून ,खरेदी करताना भरलेल्या कराची वजावट मिळवण्याकरता भिकार्यासारखे पुरवठादाराच्या मागे लागावे. म्हणजे लाखो रुपये पगार देऊन नेमलेले अधिकारी आणि कर्मचारी यांनी जे काम केले पाहिजे तेच काम बिनपगारी नोंदीत व्यापाऱ्यांनी करावे अशी भारतीय घटनेविरुद्ध योजना केली गेली. विशेष म्हणजे जीएसटी परिषदेच्या ४५बैठकांमध्ये एकदाही, देशांमध्ये असलेल्या लाखो अनोंदीत व्यापाऱ्यांना नोंदीत करण्यासाठीच्या उपाययोजनांची एकदाही चर्चा झाली नाही. वास्तविक दोन नंबरचा धंदा करणाऱ्यांशी प्रचंड स्पर्धा नोंदीत व्यापाऱ्यांना रोज करावी लागत आहे. तरीदेखील याविरुद्ध देशातील सर्व नोंदीत व्यापाऱ्यांनी आज अखेर आवाज उठवला नाही ही आम्हा वकिलांच्या दृष्टीने प्रचंड मोठी खेदाची बाब आहे.

२) 'चुकीला माफी नाही' हा नियम फक्त नोंदीत व्यापाऱ्यांसाठी आहे. तो नियम सरकारला लागू नाही,अशी अन्यायकारक तरतूद आहे. याचे कारण नियमाप्रमाणे एक लाख रुपये करभरावा लागत असेल आणि तो जीएसटीआर ३बी प्रमाणे भरला , परंतु जीएसटीआर १ मध्येचुकून तो कर दहा लाख रुपये दाखवला गेला तर कोणत्याही प्रकारची नोटीस न काढता अशा चुकीच्या कराची वसुली केली जाईल अशी तरतूद कलम १०५ प्रमाणे २०२०-२१ च्या अर्थसंकल्पामध्ये केली आहे.या विरुद्ध आवाज उठवणे अत्यंत निकडीचे आहे.

३) उशिरा भरलेल्या करावर कलम ५०प्रमाणे १८टक्के आणि काही प्रसंगी २४% निजामशाही व्याज भरावे लागते. परंतु नियमाप्रमाणे मिळणाऱ्या परताव्यावर कलम ५४ (८) प्रमाणे ६टक्के व्याज सरकारने द्यायचे. असा फरक करण्याचे कारणच काय, याचा सरकारने जाहीर खुलासा करणे आवश्यक आहे.

४) ज्या सेट ऑफ च्या तरतुदीमुळे वस्तू व सेवा कर कायद्याची सीमलेस प्रणाली चालणे अपेक्षित आहे, अशा कायद्यामध्ये खरेदीवर मिळणारा सेट ऑफ, आर्थिक वर्ष संपल्यानंतर,पुढच्या सहा महिन्यात जर मागणी केला नाही तर तो सेट ऑफ मिळूच शकत नाही. तसेच फेरविवरण पत्रक देखील भरायला परवानगी नाही. अशासारखी भयानक तरतूद जगातील कोणत्याही कायद्यात नाही. ही तरतूद ताबडतोब काढून टाकली पाहिजे.

१) एखादा विक्रेता विवरण पत्रके भरताना अनेक वेळा काही चुका कळत-नकळतपणे करू शकतो. या चुका मुद्दामून कर चुकविण्याच्या दृष्टीने केलेल्या नसतात. उदाहरणार्थ, गिऱ्हाईकाचा जीएसटी क्रमांक चुकीचा टाकला जाणे , नोंदीत व्यापाऱ्याला विक्री केलेली असताना ती चुकून अनोंदीत व्यापाऱ्याला विक्री केली आहे असे दाखवले जाणे , सीजीएसटी आणि एसजीएसटी वसूल केला असताना चुकून तो आयजीएसटी म्हणून दाखवला जाणे, अशासारख्या नैसर्गिक चुकांमुळे जीएसटीआर २एआणि २बी च्या नावाखाली , खरेदीदाराला नियमाप्रमाणे मिळणारा सेट ऑफ नामंजूर करणे यासारखी अन्यायकारक तरतूद कुठेही नाही. जर कलम १६(२) च्या चारही अटींची पूर्तता सेट ऑफ मिळण्यासाठी खरेदीदाराने केलेली असेल तर विनाकारण त्याविरुद्ध असलेल्या वर नमूद केलेल्या तरतूदी ताबडतोब काढून टाकल्या पाहिजेत.

६) नोंदीत व्यापाऱ्यांना छळण्याचा आणखीन एक मुद्दा म्हणजे, ज्यावेळी जीएसटीची निर्धारण किंवा ऑडिटची नोटीस येते, त्यावेळी विनाकारण ढीगभर माहिती मागण्याचे कारण काय ? वास्तविक संबंधित अधिकाऱ्याच्या संगणकावर संपूर्ण माहिती उपलब्ध असते आणि त्यामुळे तपासणी करण्याकरता पेन ड्राईव्ह मध्ये जमाखर्चाच्या वह्या सोडून इतर कोणत्याही कागदपत्राची मागणी करता कामा नये.

७) नोंदीत व्यापाऱ्यांचे केंद्रीय कार्यालय आणि राज्य कार्यालय यामध्ये व्यवस्थित वाटप केलेले नाही. एकाच व्यापाऱ्याला दोन्ही कार्यालयाकडून नोटिसा येतात. तसेच ज्या जिल्ह्यात व्यापारी आहे या जिल्ह्यातील कार्यालयातच त्याच्या सर्व प्रकारच्या तपासण्या झाल्या पाहिजेत. एका जिल्ह्यातून दुसऱ्या जिल्ह्यात आणि काही वेळा तिसऱ्या जिल्ह्यात व्यापाऱ्यांच्या फायली फिरविणे, महिने अन् महिने निकाल न देणे आणि लाखो करोडो रुपये भरणाऱ्या नोंदीत व्यापाऱ्याला त्रास देणे हे बंद झाले पाहिजे.

८) सारांशामध्ये असे म्हणता येईल की, एकीकडे कोट्यावधी रुपये प्रामाणिकपणे स्वतःहून कर भरणाऱ्या नोंदीत व्यापाऱ्यांचा छळवाद सुरू आहे आणि दुसरीकडे प्रचंड प्रमाणात जीएसटी चुकवून विक्री सुरू आहे. याला उत्तम उपाय म्हणजे अधिकाऱ्यांनी कार्यालयात न बसता रोज बाजारात फेरफटका मारला पाहिजे आणि अनोंदित व्यापारी शोधून त्यांची तपशीलवार तपासणी केली पाहिजे.

वरील सर्व मुद्द्यांकरता, नोंदीत व्यापारीरूपी आदर्श सुनेने, आता डोक्यावरील पदर बाजूला करून, डोळे वटारण्याची वेळ आली आहे. अन्यथा आणखी जास्त प्रमाणात भोग भोगावे लागतील.